

κεινα» αὐτῆς καὶ τῆς διαδικασίας τῆς εἶναι ἡ ἐξύψωσις τοῦ μαθητοῦ. Δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἔχη τάσεις πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ διδασκάλου ὡς ἐξόχου χειριστοῦ τοῦ λόγου ἢ εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ μαθητήματος εἰς «ὑψηλὴν σφαῖραν» πρὸς τὴν ὁποίαν ἀδυνατοῦν νὰ ἀνέλθουν οἱ μαθηταὶ ἐν γνώσει τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ νὰ εἶναι μία τέχνη πού θὰ ἀποκαλύπτῃ, κατὰ τρόπον ἀπλόν, ἐπαγωγικόν καὶ ἀβίαστον τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥστε νὰ εἶναι συγχρόνως μία ἀπόλαυσις διὰ τοὺς μαθητάς.

Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη τοῦ διδασκάλου εἶναι τέχνη δύσκολος. Ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ἓνας κοινὸς ἐπαγγελματίας, ἀλλὰ ἓνας λειτουργός, ἓνας μύστης πού ἡ μορφή του ἐξαγιαζέται μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας καθὼς «σκύβει μὲ ἀγάπη ἐπάνω στὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ μὲ ὑπομονή στὸ δρόμο τὸ φωτεινὸ» καὶ νὰ θεμελιώσῃ, νὰ φυτεύσῃ τὸ καλὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν. Ἀποστολὴ καὶ χρέος του εἶναι νὰ ἐπιδράσῃ παιδευτικῶς καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη καὶ παιδείαν καὶ ἀρετὴν καὶ τέχνην. Μαζὶ καὶ οἱ τρεῖς αὗτοι παράγοντες θὰ συνθέτουν τὸ ἦθος τοῦ διδασκάλου πού θὰ τρέφεται ἀβιάστως ἀπὸ τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ θὰ ἀποστρέφεται τὴν ραθυμίαν, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα ἐχθρὸν τῆς διδασκαλίας. Ὁ προβληματισμὸς τῶν μαθητῶν θὰ πρέπει νὰ ἀποτελῇ ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα πού θὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ διδάσκαλος διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀλήθειας. Σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ἐπιβληθῇ ἡ γνώμη του, ἀλλὰ νὰ προέλθῃ καθαρὰ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὸν διάλογον. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγῃ ἢ νὰ φοβῆται ὁ διδάσκαλος τὰς διαφωνίας καὶ ἀντιδράσεις τῶν μαθητῶν. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ἀνάγκη νὰ τολμᾷ καὶ ἄς νικηθῇ. Τὸ Σχολεῖον εἶναι ὁ καταλληλότερος χώρος, ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ θέρημ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοσμοθεωρίας των. Ὅλας τὰς ἀντιδράσεις πού θὰ συναντᾷ ὀφείλει νὰ τὰς ἀνάγῃ εἰς φαινόμενον διαγνωστικὸν καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιῇ ὡς μέσον διὰ νὰ ὀδηγῆται εἰς τὴν ὀρθὴν διερεύνησιν καὶ λύσιν τοῦ προβλήματος, διότι κατὰ τὸν Kierkegaard πᾶσα ἐποικοδομητικὴ φιλοσοφία πρέπει νὰ εἶναι φροντίς διὰ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ κάθε διδασκαλία μέσα εἰς τὴν τάξιν διὰ νὰ ἔχη ἐποικοδομητικὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ εἶναι φροντίς διὰ τὸν διδασκόμενον.

Τέλος ὡς ὑπέρτατον στόχον τῆς παιδείας ἡ σ. θέτει τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἀποτελεῖ πρωταρχικὸν χρέος τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ πρέπει αὕτη νὰ ἀπορρέῃ ἀβιάστως ἀπὸ τὸ ἐκχύλισμα τῆς ὀρίμου καὶ ὀλοκληρωμένης προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου «χωρὶς ἀκαιρες ἠθικὲς παρεμβάσεις καὶ ρητορευσεις».

Γενικῶς τὸ πόνημα ἀποκαλύπτει τὴν σ. ὅχι μόνον ἓνα ἐμπειρον παιδαγωγὸν μὲ πολλὴν πείραν καὶ γνώσιν καὶ ἐν ταύτῳ ἓνα ἐπιδέξιον χειριστὴν τοῦ λόγου, ἀλλὰ συγχρόνως ἓνα ἄξιον πνευματικὸν ἐργάτην πού βιοῖ τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν καὶ ἀπὸ τὸ παιδαγωγικὸν αὐτὸ βίωμα τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἀβιάστως ἡ ἀνωτέρω ἐργασία ὅχι διὰ νὰ ἐπιδείξῃ γνώσεις καὶ πείραν ἀλλὰ νὰ βοηθήσῃ κάθε Ἑλληνα διδάσκαλον πού δὲν πρέπει νὰ στερηθῇ αὐτῆς τῆς βοηθείας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΟΛΙΩΤΗΣ δ.φ.

* * *

ΔΙΟΤΙΜΑ. Ἐπιθεώρησις Φιλοσοφικῆς Ἐρεῦνης, τόμ. 5, μέρ. 1, Ἀθῆναι 1977, σσ. 226.

Ὁ τόμος οὗτος τῆς «Διοτίμας» περιλαμβάνει τὰς εἰσηγήσεις, αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὴν πρώτην διεθνή εβδομάδα «Φιλοσοφίας τῆς Τέχνης»,

λαβοῦσαν χώραν ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸν Σ/βριον τοῦ 1976. Αἱ ἐν λόγῳ εἰσηγήσεις ἀποτελοῦν ἐμπεριστατωμένα μελετήματα ἐπὶ διαφόρων ἀπόψεων τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ θέματος. Εἰς τὴν πρώτην εἰσήγησιν (σσ. 7—15) ὁ κ. Λ. Μπαρτζελιώτης ἀσχολεῖται μὲ τὰς μεταφυσικὰς ἀντιθέσεις τοῦ Whitehead καὶ τὴν ἐφαρμογὴν των εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἐμπειρίαν. Εἰς τὴν δευτέραν (σσ. 16—25) ὁ κ. Γ. Μποζώνης ἀναλύει τὴν εἰκόνα τῆς ὀδοιπορίας ὡς αἰσθητικῆς βιώσεως. Εἰς τὴν τρίτην (σσ. 26—28) ὁ κ. Ν. Ι. Μπούσουλαις θίγει τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τέχνης καὶ φιλοσοφίας. Ἡ τετάρτη εἰσήγησις (σσ. 29—36) τοῦ κ. Υ. Βρέσ ἀναφέρεται εἰς τὴν ψυχανάλυσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν καὶ τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν. Ἡ πέμπτη (σσ. 37—42) τοῦ κ. J. G. Caffarena ἀσχολεῖται μὲ τὴν τέχνην ὡς δημιουργίαν καὶ τὴν γλώσσαν ὡς τέχνην. Ἡ ἕκτη (σσ. 43—47) τῆς κ. Ν. - Χ. Μπανάκου - Καραγκούνη ἀναφέρεται εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ «δαιμονικοῦ» καὶ «ἐφιαλτικοῦ». Εἰς τὴν ἑβδόμην σσ. 48—54) ὁ κ. S. Ceccato ἐξετάζει τὴν αἰσθητικὴν συμπεριφορὰν καὶ τὰς αἰσθητικὰς ἀξίας καὶ ἀναλύει τὴν λειτουργίαν των. Εἰς τὴν ὀγδόην (σσ. 55—61) ὁ κ. G. M. A. Corver ἐρευνᾷ τὸ πρόβλημα τῆς αὐτονομίας τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργικότητος. Εἰς τὴν ἐνάτην (σσ. 62—70) ὁ κ. B. D'Amore προσεγγίζει τὸ ἔργον τέχνης ἀπὸ ἀπόψεως δημιουργίας καὶ μορφῆς. Εἰς τὴν δεκάτην (σσ. 71—77) ὁ κ. Cl. Dosse θίγει τὸ ζήτημα τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐγγύτητος εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἐμπειρίαν. Ὁ κ. G. Dorfles εἰς τὴν ἑνδεκάτην εἰσήγησιν (σσ. 78—83) ὁμιλεῖ περὶ τῶν «ὑπὲρ καὶ κατὰ» μιᾶς δημοκρατικῆς κριτικῆς. Ὁ κ. M. Dufrenne εἰς τὴν δωδεκάτην (σσ. 84—91) ἐξετάζει τὴν ἔννοιαν τῆς δημιουργίας. Εἰς τὴν δεκάτην τρίτην (σσ. 92—95) ὁ κ. A. Galimberti ἐρευνᾷ τὴν σχέσιν τέχνης καὶ γνώσεως. Εἰς τὴν δεκάτην τετάρτην (σσ. 96—99) ὁ κ. R. Galeffi ἐξετάζει τὸ ἔργον τέχνης ὡς δημιουργίαν καὶ τὴν δημιουργίαν ὡς ἔργον τέχνης. Εἰς τὴν δεκάτην πέμπτην (σσ. 100—105) ὁ κ. M. Golaszewska θίγει τὸ πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ὑπὸ τὴν ἐποψὴν «δομῆς καὶ παραδόξων». Ὁ κ. H. Jones εἰς τὴν δεκάτην ἕκτην (σσ. 106—110) πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας, τῆς αὐταπάτης τοῦ εἶναι, καὶ τῆς κατεστημένης ἀξίας. Εἰς τὴν δεκάτην ἑβδόμην ὁ κ. R. Jouanny (σ. 111—124) ἀναλύει τὰς σχέσεις μεταξὺ ζωγραφικῆς καὶ τῆς γραφῆς εἰς τὸς συρρεαλισμόν. Εἰς τὴν δεκάτην ὀγδόην (σσ. 125—131) ὁ κ. I. Kucuradi ὁμιλεῖ περὶ ἀξιών καὶ τέχνης. Εἰς τὴν δεκάτην ἐνάτην (σσ. 132—136) ὁ κ. R. Passeron ἐξετάζει τὴν «ποιητικὴν» ὡς εἰδοποιὸν διαφορὰν ἐπιστήμης τῆς δημιουργίας. Εἰς τὴν εἰκοστὴν (σσ. 137—145) ὁ κ. 'E. Μουτσόπουλος πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς τέχνης καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν μύθων. Ὁ κ. J. Pucelle εἰς τὴν εἰκοστὴν πρώτην (σσ. 146—152) ὁμιλεῖ περὶ γραφῆς καὶ σχεδίων. Ὁ κ. R. W. Pickford εἰς τὴν εἰκοστὴν δευτέραν (σσ. 153—157) ἐρευνᾷ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὑποσυνείδητον. Εἰς τὴν εἰκοστὴν τρίτην (σσ. 158—162) ὁ κ. A. Virieux Raymond προβληματίζεται ἐπὶ τοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ» τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ αἰσθητικῆς τοῦ A. Gide. Εἰς τὴν εἰκοστὴν τετάρτην (σσ. 163—168) ὁ κ. R. Schaerer ἀναπτύσσει τὸ θέμα «θέσις καὶ εὐθύνη τοῦ καλλιτέχνου». Εἰς τὴν εἰκοστὴν πέμπτην (σσ. 169—174) ὁ κ. R. Tschumi ἐξετάζει τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Εἰς τὴν εἰκοστὴν ἕκτην (σσ. 175—181) ὁ κ. Th. S. Vermnon προσεγγίζει τὸ πρόβλημα τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὀρατοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς. Ὁ κ. J. Parain—Vial εἰς τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην (σσ. 182—189) ἀσχολεῖται μὲ τὴν δημιουργίαν καὶ ἔμνευσιν καὶ τέλος εἰς τὴν εἰκοστὴν ὀγδόην εἰσηγήσιν (σσ. 190—192) ὁ κ. M. Wahda ἐξετάζει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργικότητα.

Ὡς οἱ τίτλοι τῶν ἀνωτέρω εἰσηγήσεων ἀποκαλύπτουν, τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τῆς τέχνης συνεζητήθη κατὰ τὴν συνάντησιν αὐτὴν ἀπὸ ἑλας του τὰς πλευ-

ράς. Ούτω ὁ μελετητῆς θὰ δύναται νὰ εὐρίσκη συγκεντρωμένα εἰς ἓνα τόμον τόσον ἀξιόλογα δοκίμια ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον σήμερον ἔχει προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον τῶν αἰσθητικῶν, κριτικῶν καὶ φιλοσόφων ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου ἀσχολουμένου μὲ τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα.

Γ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

* * *

Scholia in Aristophanem, Fasc. III, 1 continens Scholia vetera in Nubes, Edidit D. Holwerda, Cum duabus appendicibus, quas subministravit W J. W. Koster, Bouma's Boekhuis B. V./ Groningen / 1977 (xxxv + 296).

Ἡ παροῦσα ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων σχολίων εἰς τὰς *Νεφέλας* τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ τοῦ D. Holwerda ἀνεμένετο ἀπὸ μακροῦ (πβ. *Πλάτων*, KZ, 1975, σ. 340). Ὁ ἐκδότης εἰς τὸ Prooemium ἀναγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ ἐγχειρήματος («scholiorum . . . quae nunc publici iuris facio historia intricatissima est», σελ. I): ἀκολούθως δὲ περιγράφει λεπτομερῶς τὸν πάπυρον Argent. gr. 621 καὶ τοὺς κώδικας, τοῦ 10 αἰῶνος κέξ., ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐν γένει (Ravennas 429, Marc. gr. 474, Estensis α U. 5. 10, Laurent. conv. soppr. 140, κλπ.) ἢ ἐν μέρει (Marc. gr. 475, Vatic. Chis. gr. R. IV. 20, κλπ.) στηρίζεται ἡ ἔκδοσις. Ἐπίσης ἐρευνῶνται: ἡ ἱστορία τοῦ κειμένου τῶν ἀρχαίων σχολίων εἰς τὰς *Νεφέλας* ἢ editio Aldina τοῦ Μάρκου Μουσούρου (1498): τὸ λεξικὸν «Σούδα» καὶ ἡ ratio τῆς νέας ἐκδόσεως. Τὸ ἀρχαῖον κείμενον (περιλαμβάνον τὰς Ὑποθέσεις καὶ παντὸς εἴδους σχόλια) ἐκδίδεται μετὰ τῆς μεγαλυτέρας δυνατὸν ἀκριβείας, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ ἐκτενοῦς κριτικοῦ ὑπομνήματος.

Εἰς δύο Παραρτήματα ὁ Καθηγ. W. J. W. Koster παραθέτει σχόλια ἢ τμήματα σχολίων ὅπως ἰδιάζοντα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μουσούρου, ὡς καὶ ποικίλας γραφὰς εἰς τὰς ἀρχαίας Ὑποθέσεις κωδικῶν τινῶν καὶ τῆς editio Aldina. Τὸ ὅλον κατακλείεται ὑπὸ πινάκων τῶν μνημονευομένων μεταξὺ τῶν σχολίων συγγραφέων καὶ γραμματικῶν. Τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς ἐκδόσεως θὰ ἠυχόμεθα νὰ ὑπῆρχε λεπτομερῆς πινὰξ ἰδιαζουσῶν εἰς τὰ σχόλια λέξεων (σκηρικῶν, αἰσθητικῶν, ἱστορικῶν, κλπ.).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Διδ. Φ.

* * *

MYRTO DRAGONA — MONACHOU, The stoic Arguments for the Existence and the Providence of the Gods. (Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Στωικῶν διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν πρόνοιαν τῶν θεῶν). Athens 1976. Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου, σχ. 8, σελ. 330.

Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία, καρπὸς μακροχρονίου μελέτης τῆς συγγρ. ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ A. A. Long εἰδικοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἀπὸ μακροῦ ἐρευνητοῦ τῆς στωικῆς φιλοσοφίας, ὑπεβλήθη ὡς ἐπὶ διδακτορικὰ διατριβὴ εἰς τὸ University College of London τὸ 1973.